

РЪДИАРД КИПЛИНГ ОКОТО НА АЛЛАХ

Превод от английски: Надежда Розова, 2017

chitanka.info

Псалтът на „Свети Илод“ беше твърде запален музикант, за да се занимава с библиотеката на абатството, а помощникът му, който обожаваше всяка подробност от работата, тъкмо приключваше, след като часове наред беше писал и диктувал в скриптория. Монасите писари му предадоха листовете си — беше обикновено четвероевангелие по поръчка на абата на Евъшам — и отидоха на вечерня. Джон Ото, по-известен като Джон от Бургос, не бързаше. Полираше малка златна розетка от своята миниатюра на сцената на Благовещение в Евангелието от Лука, което се надяваше впоследствие папският легат кардинал Фалколи да благоволи да приеме.

— Стига толкова, Джон — тихо му каза помощник-псалтът.

— А? Тръгнаха ли? Не съм забелязал. Една минутка, Клемънт.

Помощник-псалтът изчака търпеливо. Познаваше Джон повече от шест години, току пристигаше и заминаваше от „Сейнт Илод“, към който по време на странстванията си в чужбина Джон винаги заявяваше, че принадлежи. С радост му позволяваха да го твърди, защото повече от всеки друг той владееше всички изкуства и на практика приходите от тях.

Помощник-псалтът погледна през рамо към забодения лист, на който се оформяха в златно първите думи на хвалебствения псалм върху фона от червен лак на още незасиялия ореол на Дева Мария. Тя беше изобразена с удивено склучени ръце върху мрежа от безкрайно сложни арабески, от чиито ръбове портокалови цветчета сякаш изпълваха с уханието си синкавия нажежен въздух над миниатюрния безводен пейзаж в среден план.

— Направил си я съвсем еврейка — каза помощник-псалтът, загледан в мургавите поруменели бузи и в натезалия от предизвестие поглед.

— А Нима Богородица не е такава? — Джон извади иглите. — Чуй ме, Клемънт. Ако не се върна, това трябва да бъде включено в моя велик Лука, който и да го довърши. — Пъхна рисунката между предпазните хартии.

— Значи, заминаваш отново за Бургос, както подочух?

— След два дни. Новата катедрала там влияе добре на душата... обаче строителите са по-бавни от Божия гняв.

— На твоята душа ли? — усъмни се помощник-псалтът.

— Дори на моята, ако позволиш. А долу на юг, на границата на завладените територии, към Гранада има превъзходен мавърски орнамент. Уталожва суетните мисли и ги насочва към самата рисунка — както ти току-що усети в моето „Благовещение“.

— Тя... рисунката е много красива. Нищо чудно, че отиваш. Но нали няма да забравиш да получиш опрощение, Джон?

— Разбира се.

Това беше предпазна мярка, която Джон вече не пропускаше, преди да отпътува някъде, както не пропускаше и да оформи тонзурата, с която се беше сдобил още на младини край Гент. Тонзурата му осигуряваше монашеска привилегия^[107] и неизменно внимание на път.

— Нали няма да забравиш и от какво имаме нужда в скриптория? На света вече няма истински ултрамарин. Смесват го с немскосиньо. А пък цинобърът...

— Ще направя всичко по силите си.

— А брат Томас (това беше монахът, който отговаряше за манастирската болница) има нужда от...

— Той лично ще ми каже. Сега отивам при него да оформи тонзурата ми.

Джон слезе по стълбите към алеята, която разделяше болницата и кухнята от жилищните помещения. Докато го подстригваше, брат Томас (кроткият, но неотстъпчиво упорит отговорник на лечебницата) му даде списък с лекарства, с които да се сдобие в Испания по един или друг начин, дори чрез законна покупка. Изненада ги появата на куция и мургав абат Стивън, който се появи по подплатени с кожа пантофи. Не че Стивън дьо Сотре беше шпионин, просто като млад беше участвал в неблагоприятен кръстоносен поход, който след битката при Мансура за него приключи с двугодишно пленничество сред сарацините в Кайро, а там човек се научава да пристъпва безшумно. Доста добър ловец и соколар, разумно строг, но най-вече човек на науката, а също и доктор по медицина под ръководството на някой си Ранулф, каноник на „Свети Павел“, сърцето му беше повече в болничните, отколкото в религиозните дела на манастира. Заинтригуван, провери списъка и добави една-две свои поръчки. След като началникът на лечебницата се оттегли, абат Стивън даде на Джон великодушно опрощение, поне колкото за незначителните

прегрешения, защото нямаше вяра на случайно закупените индулгенции.

— Какво ще дириш по време на това пътуване? — попита той, седнал на пейката до хаванчето и везните в малката топла килия с лекарствата.

— Предимно дяволи — усмихна се широко Джон.

— В Испания? Не Авана и Фарфар^[108]...?

Джон, за когото хората бяха просто обект за рисуване и имаше твърде добър произход, за го подмятат (понеже беше Де Санфорд по майчина линия), погледна абата право в очите и попита:

— Вие там ли ги намерихте?

— Не, имаше ги и в Кайро. Обаче на теб защо са ти притрябвали?

— За моя велик Лука. Той е най-вещ от четиримата евангелисти по въпроса за бесовете.

— Нищо чудно. Бил е лечител. А ти не си.

— Да не дава Бог! Обаче ми дойде до гуша от вашите църковни дяволи. До един са съшити от кози, маймуни и пилета. Вършат работа за обикновения пъкъл в червено и черно и за деня на Страшния съд, но не и за мен.

— Защо имаш такава слабост към тях?

— Защото е съвсем логично за здравия разум и за изкуството, че в пъкъла е пълно с бесове. Онези седемте например, дето били прогонени от Магдалина^[109]. Те ще да са били женски бесове, съвсем неродствени с рогатите и брадати обикновени дяволи.

Абатът се засмя.

— И още нещо! Бесът, излязъл от немия. На него за какво му е зурла или човка? Ще да е безлик като прокажен. И най-вече — дано Бог ми позволи да доживея да го сторя! — бесовете, които влизат в гадаринските свине^[110]. Те ще бъдат... ще бъдат... още не знам какви ще бъдат, обаче ще бъдат по-могъщи от дяволите. Знам, че са най-различни, като светците. А сега ги изографисват навсякъде еднакви — на стени, прозорци или в рисунките.

— Продължавай, Джон, по-дълбоко от мен си навлязъл в тази мистерия.

— Да не дава Бог! Обаче трябва да се отнасяме с уважение към нечистите сили, каквито и да са!

— Опасно верую.

— Искам да кажа, че ако формата на нещо заслужава човек да се замисли, щом ще го изобразява за пред друг човек, тези сили заслужават човек да се замисли още по-сериозно.

— Така е по-безопасно. Радвам се, че ти дадох опрощение.

— Опасността не е толкова голяма за занаятчия, който се занимава с външната форма на нещата... за прослава на църквата.

— Може и така да е, Джон, обаче — ръката на абата почти докосна ръкава на Джон, — кажи ми, тя мавърка ли е, или еврейка?

— Моя е — отвърна Джон.

— Това достатъчно ли е?

— За мене е.

— Ами добре! Извън моята власт е... обаче как изглеждат те там, на юг?

— В Испания не гонят никого — нито църквата, нито кралят, Бог да ги поживи! Има твърде много маври и евреи, за да ги избият всички, а ако ги прогонят, няма да има нито търговия, нито земеделие. Повярвай ми, в завладените земи от Гранада до Севиля всички живеят в разбирателство — испанци, маври и евреи. Разбираш ли, не задаваме въпроси!

— Да, да — въздъхна Стивън, — пък и винаги има надежда тя да се покръсти.

— Да, винаги има надежда.

Абатът отиде в лечебницата. Бяха волни времена, преди Рим да затегне контрола над монашеските връзки. За много неща си затваряха очите, ако жената не беше дръзка, а синът не се облагодетелстваше твърде от монашеските привилегии и приходи на бащата. Обаче, както абатът основателно помнеше, съюзите между християни и неверници завършваха с мъка. Въпреки това, когато Джон потегли с мулето, слугата си и пощата към Саутхамптън и морето, Стивън му завидя.

* * *

Върна се дванайсет месеца по-късно жив и здрав и натоварен с дарове. Къс превъзходен лазулит, къс киновар с оранжева сърцевина и кесийка изсушени бръмбари, от които се получаваше най-

превъзходното алено за помощник-псалта. Освен това носеше няколко кубчета млечен мрамор с розови жилки, които можеха да стрият и да получат несравним грунд. Носеше и половината лекарства, които бяха поискали абатът и Томас, имаше и една дълга огърлица от тъмночервен халцедон за дамата на абата — лейди Ан от Нортън. Тя я получи с признателност и попита откъде я е купил Джон.

— Близо до Гранада — отговори той.

— Там всичко наред ли е? — попита тя (може би абатът ѝ беше споменал нещичко от изповедта на Джон).

— Там всичко вече е в Божиите ръце.

— О! Преди колко време?

— Четири месеца без единайсет дни.

— С нея ли бяхте?

— В обятията ми. При раждане.

— И?

— Момчето също. Вече нямам нищо.

Дъхът на Ан от Нортън секна.

— Мисля, че така за вас е по-добре — рече тя след малко.

— След време ще го преодолеея, ала още не мога.

— Имате работата и изкуството си... И, Джон, помнете, в гроба няма ревност и завист.

— Дааа! Имам изкуството си и Бог ми е свидетел — не завиждам никому.

— Слава богу поне за това! — каза Ан от Нортън, винаги болна, която следваше абата с хлътнали очи. — Уверявам ви, че ще ценя и пазя това — докосна тя зърната на наниза, — докато съм жива.

— Купих я за вас... и затова ви я подарявам — отвърна той и излезе.

Когато Ан разказа на абата как се е сдобила с наниза, той не каза нищо, но докато двамата с Томас подреждаха лекарствата, донесени от Джон, в килията, застанали с гръб към кухненския комин, той отбеляза по повод калъпчетата от изсушен маков сок:

— Това има свойството да пресича болката в човешкото тяло.

— Виждам съм го — каза Джон.

— За болката в душата освен Божията милост има само един лек — изкуството, знанията или другите полезни усилия на човешкия ум.

— И това ми се удава — гласеше отговорът.

Джон прекара следващия прекрасен майски ден в гората с манастирското стадо свине и всички шопари и се върна, натоварен с билки и с пролетни клонки, в своето грижливо поддържано местенце в северната ниша на скриптория. Там, пъхнал скицниците си от пътуването под левия си лакът, той потъна в своя велик Лука, забравил всякакви спомени.

Брат Мартин, старши писарят, който продумваше веднъж на две седмици, се осмели да попита как върви работата.

— Всичко е тук! — потупа Джон челото си с молива. — През всички тези месеци просто чака да се роди. Свободен ли сте от преписите си, брат Мартин?

Монахът кимна. Гордееше се, че Джон от Бургос се е обърнал към него, за да му направи наистина добър препис, въпреки че беше на седемдесет години.

— Тогава погледнете! — Джон извади нов лист веленова хартия — тъничка, но безукорна. — Няма по-хубава хартия от тази, от Париж. Да! Помиришете, ако искате! Поради което... подайте ми пергела, да съм готов. Ако направите една буква по-дебела или по-тънка от другата, ще ви бода с него като прасе.

— Няма, Джон! — усмихна се радостно старецът. — Обаче ще ти го напиша. Сега гледай! Ето тук и тук, ще отбележа, и с букви ей толкова по-височки от ширината на един косъм ще изпиша трийсет и първи и трийсет и трети стих от осма глава на Лука.

— Да, за гадаринските свине! И те молеха Исус да не им заповядва да идат в бездната. И там по рътлината пасеше голямо стадо свине... — Естествено, брат Мартин знаеше всички евангелия наизуст.

— Точно така! Чак до „И им позволи“. Не бързай. Моята Магдалина трябва най-напред да се роди от сърцето ми.

Брат Мартин се справи със задачата си тъй безукорно, че Джон открадна малко захаросани плодове от кухнята на абата, за да го възнагради. Старецът ги изяде, после се разкая, сетне се изповяда и настоя за изкупление. А абатът, който прекрасно знаеше, че има един-единствен начин да стигнеш до истинския грешник, му поръча да изготви препис на *De Virtutibus Herbarum*^[111]. Манастирът я беше заел от мрачните цистерцианци, които не обичат красивите неща, и нечетливият текст погълна вниманието на Мартин точно когато Джон искаше да му възложи някои доста специфични надписи.

— Сега разбра ли, че не бива да правиш такива неща, Джон — укорително каза заместник-псалтът. — Брат Мартин изкупва прегрешението си заради теб...

— Не, заради моя прекрасен Лука. Обаче аз платих хубавичко на готвача. Така добре го изтипосах, че собствените му миячи в кухнята щяха да умрат от смях! Повече няма да ме издава.

— Не те е срам! Освен това абатът също ти е сърдит. Откакто си се върнал, все едно не те забелязва, нито веднъж не те е канил на масата си.

— Бях зает и понеже Стивън има очи на главата си, вижда. Клемънт, от тук до Даръм няма библиотекар, достоен дори да разтребва подире ти.

Монахът застана нащрек, знаеше докъде водят обикновено комплиментите на Джон.

— Обаче извън скриптория...

— Където аз никога не ходя. — На Клемънт беше позволено дори да не копае в градината, да не би да нарани ръцете си, които тъй прелестно книговезват.

— Обаче за всичко извън скриптория, Клемънт, ти си най-големият глупак в християнския свят. От мен да го знаеш. Познавам мнозина.

— От теб търпя всичко — усмихна се добродушно Клемънт. — Използваш ме по-безмилостно и от хорист.

Чуваха един от тези страдалци да пици в галерията долу, докато псалтът го скубеше.

— Бог те обича! Аз също! Обаче замислял ли си се някога как ежедневно лъжа и крада по време на пътешествията си, и дори убивам, да знаеш, за да ти нося твоите бои и пигменти?

— Така е — призна Клемънт, измъчван от угризения, — все си мисля, че ако бях светски човек — да не дава Господ!, — щях да съм страхотен крадец на някои неща!

Дори брат Мартин, приведен над омразния том за билките, се засмя.

* * *

Ала някъде към средата на лятото Томас предаде на Джон поканата на абата за вечеря в дома му същата вечер с молба да донесе каквото е свършил по Евангелието на Лука.

— За какво е това? — попита Джон, изцяло потънал в работата си.

— Просто поредната му вечеря за умници. Присъствал си на такива.

— Така е, и повечето са приятни. Как иска Стивън да бъдем...

— С расо и качулка. Ще присъства някакъв лекар от Салерно — Роджеро, италианец. Умен и известен майстор с ножа по човешкото тяло. Вече десетина дни е в лечебницата и ми помага — дори на мен!

— Не съм го чувал. Обаче нашият Стивън си е повече лекар, отколкото монах.

— А неговата дама е болна от известно време. Роджеро е тук най-вече заради нея.

— Така ли? Сега като се замисля, не съм виждал лейди Ан напоследък.

— Ти от дълго време нищичко не виждаш. Не е излизала от къщи почти месец — вече се налага да я изнасят навън.

— Толкова ли е зле?

— Роджеро от Салерно сега ще каже какво мисли. Обаче...

— Клетият Стивън!... Кой друг ще присъства?

— Францисканец от Оксфорд. И той се казва Роджър^[112]. Учен и известен философ. Освен това много носи на пиене, хабрецьт.

— Трима доктори — включително Стивън. Открай време съм на мнение, че това прави двама атеисти^[113].

Тома неловко сведе очи.

— Това е порочна поговорка, не бива да я използваш — заекна той.

— Ха! Не ми се прави на монах, Томас! От единайсет години си лечителят на „Сейнт Илод“, а още си мирянин. Защо още не си се замонашил, а?

— Аз... не съм достоен.

— Десет пъти по-достоен си от онази свиня Хенри — как му беше името, който причестява мъртвите в лечебницата! Влита с причастието и го пъха под носа на човека, а той бере душа, след като тъкмо са му пуснали кръв. И клетникът умира просто от страх. Знаеш

го! Наблюдавал съм изражението ти в такива моменти! Стани монах, Дидиме^[114]! Тогава ще даваш на болните малко повече лекарства и по-малко молитви и те ще живеят по-дълго.

— Не съм достоен... не съм достоен — печално повтори Томас.

— Кой си ти... Пред своя господар стои той или пада.^[115] А сега, щом работата ми ме пуска за мъничко, ще пия с всеки философ от която и да е школа. И Тома — примоли се угоднически Джон, — топла вана за мен в лечебницата преди вечерня.

* * *

След превъзходно приготвената и поднесена вечеря у абата и след като вдигнаха покривката с пискюли, помощник-абатът изпрати ключовете и новината, че в манастира всичко е спокойно. Те му бяха върнати с поръката да задържи нещата така до утринната молитва, след което абатът и гостите му излязоха да се поразхладят в една от горните галерии, която ги отведе в трифориума покрай южната страна на хора. Лятното слънце още беше силно, защото беше едва шест часа, но църквата на абатството, разбира се, тънеше в обичайния сумрак. На трийсетина фута под тях бяха запалени светлините за репетицията на хора.

— Нашият псалт не им дава нито минутка покой — прошепна абатът. — Застанете до тази колона и ще чуем какво репетират сега.

— Помнете всички! — извиси се строгият глас на псалта. — Това е душата на самия Бернар, който напада нашия зъл свят. Изпейте го по-бързо от вчера и произнасяйте отчетливо думите. Горе на балкона — започвай!

Засвири органът — за миг се развихри сам. После се присъединиха и гласовете за първия разпаден стих от *De Contemptu Mundi*^[116].

Hora novissima-tempora pessima — пауза, преди да се извиси очакваното *sunt* като ридание в мрака и едно момчешко гласче, бистро като сребърен тромпет, да отвърне с проточеното *vigilemus*.

Ecce minaciter, imminet Arbiter (органът и гласовете се сляха ужасено и предупредително и плавно се извисиха към *ille supremus*).

След това звученето се промени за прелюдията към *Imminet, imminet, ut mala terminet...*

— Спрете! Спрете пак! — провикна се псалтът и даде нарежданията си малко по-грубичко, отколкото е нормално за репетицията на един хор.

— А! Клета човешка суета! Досетил се е, че сме тук! Хайде, да се махаме — рече абатът.

Ан от Нортън също слушаше, бяха я донесли на стола ѝ малко по-надолу в тъмния трифориум заедно с Роджеро от Салерно. Джон я чу да ридае. На връщане той попита Томас какво е здравословното ѝ състояние. Преди Томас да успее да отговори, италианският лекар с остри черти се намърда помежду им.

— В резултат от разговора ни реших, че е най-добре да ѝ кажа — каза той на Томас.

— Какво? — попита простиичко Джон.

— Това, което тя вече знаеше. — Роджеро от Салерно цитира нещо на гръцки, чийто смисъл беше, че всяка жена знае всичко за всичко.

— Аз не знам гръцки — сковано рече Джон. Роджеро от Салерно ги угощаваше обилно с гръцки по време на вечерята.

— Тогава за вас ще бъде на латински. Овидий го е казал добре. *Utque malum late solet immedicabile cancer...*^[117], но вие несъмнено знаете как продължава, достопочтени ми господине.

— Уви! Учил съм латински от глупци, които твърдят, че лекуват болни жени. Фокус-мокус... но вие несъмнено знаете как продължава, достопочтени ми господине.

Роджеро от Салерно се смълча, докато не се върнаха в трапезарията, където беше накладен огън и на масата бяха поднесени фурми, стафиди, джинджифил, смокини, захаросани ядки с канела и подобрани вина. Абатът се настани, свали пръстена си, пусна го в сребърна купичка, така че всички да чуят иззвъняването, изпъна нозе към камината и погледна към голямата резбована и позлатена роза на сводестия таван. Тишината, която настава от вечерната до утринната молитва, беше погълнала и техния свят. Дебеловратият монах наблюдаваше как един слънчев лъч се разлага на различни цветове в ръба на кристална солница, Роджеро от Салерно отново беше повел някакъв разговор с брат Томас относно някакъв вид гноен менингит,

който озадачавал и двамата както в Англия, така и в чужбина. Джон забеляза енергичния профил и понеже можеше да му послужи като скица за неговия Лука — ръката му се повдигна към гърдите. Абатът забеляза и кимна одобрително. Джон извади молив със сребърен връх и скицника си.

— Не, не, скромността е хубаво нещо, но споделете мнението си — настояваше италианецът пред брат Томас.

От куртоазия към чужденеца почти всички разговори около масата се водеха на латински, по-официален и богат от монашеското бърбене. Томас заговори, заеквайки леко.

— Признавам, че нямам представа какво причинява треската, освен ако — както отбелязва Варо в своя трактат *De Re Rustica*^[118] — някои дребни животинки, невидими за окото, не могат да проникнат в тялото през носа или устата и да предизвикат сериозни болести. От друга страна, това го няма в Светото писание.

Роджеро от Салерно изви раменете и главата си като ядосана котка.

— Все това! — каза той и Джон нахвърли извивката на тънките устни.

— Никога не си почиваш, Джон — усмихна се абатът на художника. — Трябва да прекъсваш през два часа за молитва като нас. Свети Бенедикт не е бил глупак. Два часа, толкова издържа окото или ръката на човек.

— Да, това важи за преписвачите. Брат Мартин се изморява и след един час. Обаче когато човек е погълнат от работата си, трябва да продължава, докато тя го пусне.

— Да, това е Сократовият деймон — избоботи монахът над чашата си.

— Това учение клони към самонадеяност — отбеляза абатът. — Спомнете си: „Човек по-праведен ли е от Бога?“^[119].

— Няма опасност от справедливост — отбеляза францисканецът с горчицина. — Но човекът поне може да получи правото да напредва в своето изкуство или своята мисъл. Ала какво казва църквата, ако научи, че човекът се е придвижил напред? Не! Винаги казва „не“.

— Но ако малките животинки на Варо са невидими, как ще се доближим до лечението? — попита Роджеро от Салерно Томас.

— Посредством експерименти — внезапно се извърна към него францисканецът. — Посредством разсъждения и експерименти. Едното е безполезно без другото. Обаче църквата...

— О! — Роджеро от Салерно се нахвърли на новата стръв като щука. — Слушайте, господа, епископите на църквата, нашите принцове, са осеяли пътищата в Италия със скелети, които създават за свое удоволствие или от гняв. Красиви трупове! Обаче ако аз... ако ние, лекарите... повдигнем дори само кожата на някой от тях, за да зърнем божествената тъкан отдолу, какво казва църквата? „Светотатство! Придържайте се към свинете и кучетата си, иначе ще горите в ада!“

— И не само църквата — присъедини се към него францисканецът. — Отвсякъде пътя ни препречват думите на някой човек, умрял преди хиляда години, които се смятат за окончателни. Какво представлява който и да е син на Адам, та едно-единствено негово изказване да затваря вратата към истината? Не бих приел това дори от Перегрин^[120], собствения си велик учител.

— Нито аз — от Павел от Егина^[121] — провикна се Роджеро от Салерно. — Чуйте ме, господа, ето как стоят нещата. Апулей твърди, че ако човек пие само сока на лютиче — *sceleratus*, както го наричаме, което ще рече „пакостливо“ — и кимна снизходително към Джон, — душата му ще напусне тялото със смях. Ето това е лъжа, по-опасна от истината, защото в нея има известна истина.

— Няма начин! — отчаяно възкликна абатът.

— Сокът на тази билка, знам го от експерименти, изгаря, прави мехури и разкривява устата. Запознат съм също с така наречения *ricus*, или псевдосмеха, на лицето на хората, умрели от силни отрови от билки, сходни на лютичето. Този спазъм определено прилича на смях. В такъв случай според мен, изглежда, Апулей, след като е видял тялото на един такъв отровен, е пренесъл случилото се върху множеството и е заключил, че човекът е умрял от смях.

— Без да остане да наблюдава или да потвърди наблюдението с експеримент — додаде намръщено францисканският монах.

Абат Стивън погледна към Джон, извил едната си вежда.

— А ти как мислиш? — попита той.

— Не съм лекар — отговори Джон, — но мисля, че Апулей през всички тези години е бил предаден от своите преписвачи. Те

съкращават, за да си спестят неприятностите. Да допуснем, че Апулей е написал, че душата сякаш напуска тялото през смях след тази отрова. Според мен трима от петима преписвачи биха пропуснали думата „сякаш“. Защото кой ще се усъмни в Апулей? Ако на него така му се струва, значи е така. Иначе всяко дете познава лютичето.

— Запознат ли сте с билките? — лаконично попита Роджеро от Салерно.

— Знам само, че докато бях момче в манастира, си правех екземи около устата и на шията със сок от лютиче, за да не ходя на молитва през студените нощи.

— Аха! — възкликна Роджеро. — Не съм запознат с номерата. — И се извърна сковано.

— Няма значение! Я да чуем за твоите номера, Джон — намеси се тактично абатът. — Покажи на докторите своята Магдалина, твоите гадарински свине и бесовете.

— Бесове? Бесове? Създавал съм бесове с лекарства и съм ги усмирявал по същия начин. Още не съм стигнал до извода дали бесовете са външни спрямо хората, или са им вътрешно присъщи — каза Роджеро от Салерно все още ядосан.

— Да не сте посмели — обади се францисканецът от Оксфорд. — Църквата създава свои бесове!

— Не напълно! Нашият Джон се върна от Испания с чисто нови.

Абат Стивън пое пергаментовата хартия, която му бе подадена, и я положи върху масата. Всички се събраха да погледнат. Магдалина беше нарисувана с много светъл, почти прозирен гризайл на бурен и разлюлян фон от демоници с човешки лица, всяка покорена от свой грях и всяка, както прекрасно се виждаше, фучаща срещу силата, която бе приковала.

— Никога не съм виждал такъв сивкав монохром — каза абатът. — Как стигна до него?

— Non nobis^[122]! Той дойде при мен — отговори Джон, без да подозира, че е изпреварил с близо цяло поколение използването на тази техника.

— Защо е толкова бледа? — попита францисканецът.

— Цялото зло е произлязло от нея — сега тя може да приеме всякакъв цвят.

— О, като светлина през стъкло, разбирам.

Роджеро от Салерно съзерцаваше мълчаливо — носът му се приближаваше все повече към листа.

— Това е — произнесе се той накрая. — Това е епилептичната уста, очите и челото — дори извивката на китката ѝ ето тук. Всички признаци! Тази жена ще има нужда от тоник и след това ще заспи по естествен път. Без сок от мак, иначе ще повръща, когато се събуди. И после... но аз не съм в своята школа. — Той се изправи: — Господине, би трябвало да упражнявате нашата професия. Защото и вие виждате като събрат на Ескулап!

Двамата мъже се ръкуваха като равни.

— А какво мислите за седемте бяса? — продължи абатът.

Те се сливаха в едно спираловидно цвете или като подобни на огнени езици тела, чиито цветове варираха от фосфоресциращо зелено до тъмното пурпурно на отколешното злодеяние, и се виждаше как сърцата им туптят в телата. Ала за да може да се възродят надеждата и житейското здравомислие, широкият бордюр се състоеше от стилизирани цветя и птици, увенчани от синьо рибарче, издигнато върху жълти ириса.

Роджеро от Салерно разпозна билките и говори надълго и нашироко за ползата от тях.

— И сега гадаринските свине — каза Стивън.

Джон положи рисунката върху масата. Тук, прогонени и уплашени да не бъдат изпратени в бездната, бесовете се бяха скупчили и се бяха втурнали да се настанят насила във всяка пролука, която телата на животните предлагаха. Някои от свинете се съпротивляваха със свирепи тласъци и пяна на зурлите, някои просто се покоряваха в унес като на приятно почесване по гърба, а трети, изцяло обладани, се носеха на безформени групи към езерото долу. В ъгъла освобожденият от бесовете човек протягаше крайниците си, които отново беше овладял, а нашият Бог, седнал, го гледаше въпросително как проумява своето освобождение.

— Бесове наистина, но от съвсем нов вид — гласеше коментарът на францисканеца.

Някои от бесовете бяха просто грамади с изпъкналости и заоблености — намек за сатанинска физиономия през пихтиеста стена. Имаше и семейство нетърпеливи кълбовидни дяволчета, които бяха разпорили корема на своя доволно ухилен родител и се вихреха

отчаяно към своята жертва. Други се превръщаха в пръти, вериги и стълби, поединично или свързани, около врата и челюстите на една ручаща свиня, от чието ухо излизаше мятащата се лъскава опашка на бяс, който се опитва да избяга. Имаше бесове, разпаднали се на разнородни частици, примесени с пяна и пръски, където нападението беше най-ожесточено. Там окото се плъзгаше по неистово раздвижените гърбове на юрналите се надолу свине, ужасеното лице на свинаря и уплашеното му куче.

— Твърдя, че тези са родени под въздействието на опиати — произнесе се Роджеро от Салерно. — Намират се извън селенията на рационалния ум.

— Не и тези — заяви Томас от лечебницата, който като служител на манастира би трябвало да поиска от абата разрешение да се обади. — Не и тези. Погледнете бордюра!

Бордюрът на рисунката се състоеше от разнородни, но хармонични малки отделения или клетки, в които седяха, плуваха или се въргаляха още незапълнени демони, така да се каже — същества, още невдъхновени от злото, безлични, но необуздало невъобразими. Формата им отново наподобяваше на стълби, вериги, бичове, ромбове, изсъхнали пъпки или набъбнали фосфоресциращи кълба — някои почти със звездовидна форма.

Роджеро от Салерно ги сравни с обсесиите на духовник.

— Зловредни ли? — попита францисканецът от Оксфорд.

— Всичко непознато бройте за ужасяващо^[123] — цитира презрително Роджеро.

— Аз не го правя. Но те са великолепни, великолепни са. Според мен...

Францисканецът замълча. Томас се приближи зяпнал, за да вижда по-добре.

— Говори — подкани го Стивън, който го наблюдаваше. — Всички тук сме някакви лечители.

— Тогава ще кажа — впусна се да говори Томас и заговори на един дъх, като човек, който залага житейското си верую, — че тези нисши същества долу в бордюра може пък да не са чак толкова пъклени и зловредни модели, върху които Джон е създал и доразвил истинските демони сред свинете горе!

— И какво ще означава това? — остро попита Роджеро от Салерно.

— Според моята недостойна преценка може да сме виждали такива форми и без помощта на опиати.

— Кой... кой изведнъж те направи такъв мъдрец, мой Тома Невернико? — попита Джон от Бургос, след като изруга грубовато.

— Аз мъдър? Да не дава Бог! Джон, помниш ли една зима преди шест години — снежинките се топяха на ръкава ти на вратата на лятната кухня. Тогава ми ги показа през един малък кристал, който правеше малките неща големи.

— Да. Маврите наричат това стъкло „окото на Аллах“ — потвърди Джон.

— Показа ми топящите се снежинки, имаха шест страни. Тогава ги нарече свои модели.

— Вярно е. Снежинката има шест страни. Често използвам тази форма за бордюрите на рисунките.

— Топящи се снежинки, видени през стъкло? През оптика? — попита францисканецът.

— Оптика ли? За пръв път чувам — провикна се Роджеро от Салерно.

— Джон — властно попита абатът на „Сейнт Илод“, — това... така ли е?

— В известен смисъл — отвърна Джон — Томас е прав. Тези форми в бордюра са нещо като работилница за бесовете горе. В моя занаят, Салерно, не посягаме към опиатите. Те убиват ръката и окото. Моите форми може да бъдат видени в природата наистина.

Абатът придържа към себе си купичка с розова вода.

— Когато бях пленник при сарацините след битката при Мансула — поде той и обърна гънката на дългия си ръкав, — имаше лечители факири, които показваха... — топна той деликатно средния си пръст във водата — всички пъклени дела в... — изтърси капката от лъскавия си нокът върху лъскавата маса — нещо дори толкова миниатюрно като това.

— Обаче водата трябва да е мръсна, не чиста — каза Джон.

— Покажи ни тогава... всичко... всичко... — подкани го Стивън.
— Искам да се уверя... отново — прозвуча официално гласът на абата.

Джон извади от пазвата си щампована кожена кутийка, дълга около седем-осем инча, където в легло от избеляло кадифе лежеше предмет, подобен на обкован със сребро пергел от стар чемшир с болтче в горния край, чрез което рамената се затваряха и отваряха на съвсем мънички стъпки. Рамената не завършваха с остър шип, а с нещо като лъжички: едната с формата на шпатула, която имаше отвор с метален обков с диаметър по-малко от четвърт инч, а другата с отвор от половин инч. Джон внимателно избърса с копринено парче плат метален цилиндър с кристално стъкло в единия край, който пъкна във втората дупка.

— А! Оптика! — възкликна францисканецът. — А какво е това отдолу?

Беше малко въртящо се тънко парче излъскано сребро, не по-голямо от един флорин, което улавяше светлината и я насочваше към по-малкия отвор. Джон го намести, без да прибегне до помощта, предложена му от францисканеца.

— И сега последната капка — каза той и взе някаква четчица.

— Да се качим в горната галерия — надигна се абатът. — Там още има слънце.

Последваха го. В коридора теч от улука беше образувал зеленикава локвичка в един изгъркан камък. Джон много внимателно капна капка в по-малкия отвор на рамото на пергела, закрепил уреда на един перваз, завъртя болтчето на сглобката на раменете, завъртя и огледалцето, за да го намести, докато остане доволен.

— Добре! — Погледна през уреда. — Всички форми са тук. А сега погледнете, отче! Ако отначало не ги виждате, завъртете ето тази щръбка на ръбчето наляво или надясно.

— Не съм забравил — каза абатът и зае мястото си. — Да! Тук са... както и когато ги видях в миналото. Безкрайни са, така ми казаха... Наистина нямат край!

— Светлината ще помръкне! О, нека да погледна! Позволете и на мен! — примоли се францисканецът и почти избута Стивън от окуляра. Абатът му направи място. Очите му бяха обърнати към миналото. Обаче вместо да погледне, Роджър завъртя уреда в умелите си ръце.

— Не, не — прекъсна го Джон, но онзи вече въртеше болтчетата. — Нека да погледне и лекарят.

Роджеро от Салерно се взира дълго. Джон видя как осеяните му със сини вени скули побеляват. Отдръпна се назад поразен.

— Това е един нов свят, нов свят... О, боже, колко несправедливо! А аз съм стар.

— Сега Томас — нареди Стивън.

Джон нагласи цилиндъра за лечителя, чиито ръце трепереха и който също се взира дълго.

— Това е животът — рече той с треперещ глас. — Не е адът! Сътвореният и ликуващ живот, дело на Твореца. Те живеят както съм си представял. Значи, не е грях да мечтая. Не е грях... о, боже, не е грях.

Падна на колене и истерично започна да се моли.

— А сега ще видя как работи — каза францисканецът от Оксфорд и отново пристъпи напред.

— Внесете го вътре, тук и стените имат уши — нареди Стивън.

Тихо се върнаха обратно покрай витражите, а край тях, окъпани от слънце, се простираха три английски графства, църква след църква, манастир след манастир, килия след килия, и внушителното тяло на огромна катедрала, закотвена в края на плитчините на залеза.

Всички освен францисканеца отново седнаха край масата, а той застана до прозореца и се приведе като прилеп над уреда.

— Разбирам! Разбирам! — повтаряше си той.

— Няма да го повреди — каза Джон.

Обаче абатът, загледан право пред себе си, не го чу, също като Роджеро от Салерно. Лечителят беше стиснал глава с треперещите си ръце, облеgnати върху масата.

Джон се пресегна към чашата с вино.

— В Кайро ми показаха — заговори абатът по-скоро на себе си, — че човек се намира между двете крайности: на величието и на незначителността. Ето защо няма край нито животът, нито...

— А аз стоя на ръба на гроба — изръмжа Роджеро от Салерно. — Няма ли милост за мен?

— Тихо! — каза Томас от лечебницата. — Малките същества ще бъдат осветени... за да Му служат.

— Кому е нужно! — избърса устните си Джон от Бургос. — Уредът показва просто форми. Хубави картинки. Купих го в Гранада. Донесен е от Изток, така ми казаха.

Роджеро от Салерно се засмя със старческо озлобление.

— Каква ти църква? Ако до ушите ѝ достигне вестта, че сме я шпионирали без нейното позволение, какво ще стане с нас?

— Ще отидем на кладата — повиши глас мъничко абатът на „Сейнт Илод“. — Чухте ли? Роджър Бейкър, чухте ли това?

Францисканецът се извърна от прозореца, стиснал още по-силно уреда.

— Не, не! — помоли се той. — Не и при Фалкоди, не и ако нашият Фаулкс с английско сърце стане папа. Той е мъдър, той е учен. Чете каквото пиша. Фаулкс никога няма да го позволи.

— Папата е едно, а църквата друго — цитира Роджеро.

— Но аз мога да свидетелствам, че това не е магия... — продължи францисканецът. — Не е магия, а просто оптика — добито познание след опити и експерименти. Мога да го докажа, а думата ми тежи сред хората, които се осмеляват да мислят...

— Намерете ги! — изграчи Роджеро от Салерно. — Петимашестима на света. Това прави по-малко от петдесет фунта прах на кладата. Виждал съм да изгарят такива хора.

— Няма да се откажа! — Гласът на францисканеца пресекна от отчаяние. — Това би било грях срещу светлината.

— Не, не! Нека да осветим малките животинки на Варо — каза Томас.

Стивън се приведе напред, извади пръстена си от купичката и го сложи на пръста си.

— Синове мои — поде той, — видяхме каквото видяхме.

— Това не е магия, а изкуство — настоя францисканецът.

— Няма значение. В очите на църквата не сме видели нищо повече от онова, което е позволено на човека.

— Но това бе животът — сътворен и ликуващ — рече Томас.

— Само на свещениците се полага да надзърнат в ада, както ще заподозрат и ще докажат, че сторихме ние.

— Или на анемични девственици на път да се превърнат в светици по причини, за които всяка акушерка...

Абатът вдигна ръка и спря излиянията на Роджеро от Салерно.

— Дори свещениците не могат да съзрат в ада повече, отколкото църквата знае, че има там. Джон, уважение е дължимо и на църквата, както и на бесовете.

— Моят занаят е извън тези неща — тихо отвърна Джон. — Аз имам своите форми.

— Но може да се наложи да погледнеш и да потърсиш още — каза францисканецът.

— В моя занаят каквото е направено, е направено. След това се насочваме към нови форми.

— И ако преминем всякакви граници, дори с мисълта си, ще станем уязвими за наказанието на църквата — продължи абатът.

— Но вие знаете... знаете! — отново се обади настойчиво Роджеро от Салерно. — Целият свят тъне в мрак относно първопричината на всичко... от треската ей тук, в съседство, до агонията на Богородица... до болестта, която я изпива! Помислете!

— Мислил съм, Салерно! Много съм мислил!

Томас от лечебницата отново вдигна глава и този път изобщо не заекваше.

— И във водата, и в кръвта би трябвало да бушуват и да водят война помежду си! Сънувам ги десет години — мислех, че е грях... но моите видения и тези на Варо са истина! Помислете отново! Това е светлината, точно под носа ви!

— Угаси я! Ти няма да издържиш на кладата повече от всеки друг. Ще ти обясня как църквата ще представи всичко случило се. Нашият Джон се връща от земите на маврите и ни показва бесовете, които неговият уред вижда в капка вода. Недопустима магия! Чувате ли вече как пукат съчките?

— Но ти знаеш! Вече си го виждал! В името на клетия човек! В името на старата ни дружба, Стивън! — Францисканецът се опитваше да пхне уреда в пазвата си, докато умоляваше абата.

— Онова, което знае Стивън дьо Сотре, знаете и вие, неговите приятели. А сега искам да се подчиниш на абата на „Сейнт Илод“. Дай ми го! — протегна той ръката си с пръстена.

— Може ли... — Джон... поне да го нарисува? — попита сломено францисканецът, не се сдържа.

— В никой случай! — Стивън пое уреда. — Джон, камата ти ще служи в ножницата си.

Развъртя металния цилиндър, постави го върху масата и с дръжката на камата строши кристала и го превърна в блестящ прашец, който изсипа в шепи и хвърли в огнището.

— Струва ми се, че трябва да избираме между два гряха — каза абатът. — Да отречем света на светлината, който познаваме, или да просветим света без време. Това, което видяхте, много отдавна ми показаха лекарите в Кайро. И знам от кое учение са извлекли всичко. Ти си го сънувал, така ли, Томас? Аз също, с по-пълни познания. Ала това раждане, синове мои, е преждевременно. То само ще породи още смърт, още изтезания, още разделение и по-дълбок мрак в нашето време. Затова аз, който познавам и своя свят, и църквата, поемам този избор на съвестта си. Вървете! Сторено е.

И абатът пхна дървените рамене на уреда сред дървените цепеници в огнището, за да изгорят напълно.

---

[107] Обвинените в престъпление монаси може да бъдат съдени само от религиозни съдилища. — Б.пр. ↑

[108] 4 Царства 12: „Нима дамаските реки Авана и Фарфар не са по-добри от всички израилски води?“. — Б.пр. ↑

[109] „... Той беше излекувал от духове и зли болести: Мария, наричана Магдалина, от която бяха излезли седем бяса“ (Лука 8:2). — Б.пр. ↑

[110] Лука 8:26–33. Исус прогонва много нечисти духове от един човек, които го молят да им позволи да се вселят в стадо свине. — Б.пр. ↑

[111] *De Virtibus Herbarum* — трактат за билките от Алберт Велики (1206–1280), немски философ, богослов, католически светец и доминикански епископ. — Б.пр. ↑

[112] Роджър Бейкън (1220–1292), философ и алхимик, с интерес към научните експерименти в областта на природните науки и оптиката и един от първите привърженици на научния метод на Запад. — Б.пр. ↑

[113] *Ubi tres medici, duo athei* — думи на герой от романа „Елзи Венер“ на американския лекар и писател Оливър Уиндъл Холмс (1809–1894). — Б.пр. ↑

[114] Апостол Тома е познат и с гръцкото име Дидим. — Б.пр. ↑

[115] Рим. 14:4. — Б.пр. ↑

[116] *De contemptu mundi* (или „С презрение към света“) е латинска поема от кр. на XII в. Неин автор е бенедиктинският монах, поет и сатирик Бернар от Клуни, роден в областта Морле (1122–1156).

Произведението е горчива сатира на моралния упадък на монашеското съсловие по времето на поета, който призовава към аскетично съзерцание, отказ от всички земни наслади и заместването им с духовни. В превод първите няколко стиха от поемата, цитирани тук, означават: „Това са последните дни, най-лошото време, бдителност трябва. Ето, заплашително иде Върховният съдник. Иде, иде, злото да пресече...“. — Б.пр. ↑

[117] „Както и ракът, злина нелечима, пълзи нашироко...“ — Овидий, „Метаморфози“. Прев. Георги Батаклиев. — Б.пр. ↑

[118] Селскостопански трактат от Марк Терентий Варо (116–127 г. пр. Хр.), в който той препоръчва ферми да не се строят в близост до бластисти терени, защото „там се въдят миниатюрни животинки, невидими за окото, които се пренасят от въздуха, проникват незабелязано в тялото през носа и устата и причиняват трудни за лечение болести“. — Б.пр. ↑

[119] Йов 4:17. — Б.пр. ↑

[120] Френският учен Пиер дьо Марикур (известен като Перегрин), нач. на XII в., когото Бейкън в трактата си *Opus Tertius* възхвалява като учен практик и експериментатор. — Б.пр. ↑

[121] Гръцки хирург от Александрия (625–690), автор на *Eritomae Medicae*. — Б.пр. ↑

[122] „Не нам, Господи, не нам, а на твоето име дай слава“ (Псалми 113:9). — Б.пр. ↑

[123] Вероятна адаптация от „Животът на Гней Юлий Агрикола“ на Тацит: ... *omne ignotum pro magnifico eat*, „... всичко неизвестно е смятано за славно“. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.